

УДК 656.835.91:656.835:94(100)“1914/1918”
DOI <https://doi.org/10.35433/history.112114>

Дацюк Олена,
старший науковий співробітник
національного музею історії
України у Другій світовій війні.
Меморіальний комплекс, м. Київ.
novodfort@gmail.com
ORCID: orcid.org/0000-0002-6394-1663

ПОШТОВІ МАРКИ ПЕРІОДУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ, ТИПОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ

Анотація

Дана робота присвячена комплексному аналізу випусків поштових марок, що були здійснені державами-учасницями Першої світової війни у 1914-1918 роках. В роботі розглянуто стандартні та коломоративні випуски провідних країн (Великої Британії, Франції, Німеччини, Австро-Угорщини); окупаційні та наддруки¹ – марки, що маркували зміну кордонів та сфер впливу; благодійні (напівпоштові) марки, які були створені для підтримки армії, сиріт та поранених; українські державні випуски, що ілюструють етапи боротьби за суверенітет.

Окрему увагу приділено методології оцінки філателістичних об'єктів. Визначення вартості поштової марки – це процес, що базується на роботі з провідними світовими каталогами (Scott, Michel, Stanley Gibbons, Yvert et Tellier), результатами аукціонів та ретельному аналізі фізичного стану екземпляра. У сучасному світі марки періоду Першої світової війни є не лише об'єктами колекціонування, а й свідками «Великої війни», що зафіксували в собі обличчя монархів, технічний прогрес озброєнь та трагізм людських доль.

Наукова новизна розвідки полягає в комплексній інтерпретації марки як історичного джерела вивчення воєнної історії Першої світової війни. Окрім того, запропонована типологізація «воєнної» філателії, де подано чітку класифікацію специфічних випусків воєнного часу, що до цього не об'єднувалися в одному дослідженні – пропагандистські, благодійні випуски та випуски з наддруками. Розроблено комплексну методику експертної оцінки марок, яка базується не лише на філателістичних характеристиках, а й на індексі соціокультурного впливу.

Ключові слова: *філателія, Перша світова війна, надрук, додаткова вартість.*

¹ Надрук – текст, цифри або зображення, які наносять на вже готову марку після її друку. Це дозволяє швидко актуалізувати дані на марках через зміну обставин. Особливими видами є благодійні, пам'ятні та пропагандистські, які зазвичай роблять з метою демонстрації значимості події, акції, що популяризується.

Постановка проблеми. Марки періоду Першої світової війни (1914-1918 рр.) постають не лише як знаки поштової оплати, а й як складне історико-культурне джерело. Проблема дослідження та оцінювання філателістичних матеріалів полягає у суперечності між утилітарною функцією марки та її роллю як інструменту ідеологічної експансії, благодійності та фіксації державних кордонів, що змінювалися. Особливого значення набуває питання визначення вартості такої марки якщо її номінальна вартість була встановлена понад сто років тому, а стан не може бути визначений як ідеальний в наслідок значного віку. Крім того слід враховувати, що на вартість поштової марки можуть значно впливати особливі штемпелі гасіння.

Останні дослідження і публікації. До категорії «класичних», у сенсі започаткування досліджень у відповідному напрямку належить праця Карла Г. Шеєле (1970). Монографія Девіда М. Хенкіна (2006) присвячена розвитку поштової системи як основи модерних комунікацій у ХІХ ст. У дослідженні І. Міронової (2012) аналізується історія розвитку поштового й телеграфного зв'язку на українських землях.

Філателія як спеціальна історична дисципліна не так давно потрапила у коло наукових зацікавлень українських дослідників. В історіографії представлені роботи із пропедичним ухилом використання потенціалу філателії як дидактичного матеріалу. Зокрема, це стаття Л. Шологон (2022). У статті О. Потильчак (2018) філателістичні матеріали досліджуються як важливе історичне джерело та засіб вивчення історичних процесів.

Аналіз особливостей процесу створення та введення в обіг поштових марок в Україні (на матеріалах кримської тематики) міститься у роботі В. Кузьменка та Г. Задніпряного (2022).

Дизайн української патріотичної поштової марки як ідентифікація держави в умовах глобалізації досліджували В. Радомська, С. Понкало та ін. (2025). Роль поштових марок у період Визвольних змагань, як ідентифікаційних маркерів та пам'яток української державності й культури, висвітлено у статті С. Орехової, О. Поберій та К. Гамалія (2025).

Важливими в методологічному та прикладному плані (з описами методик ідентифікації, атрибуції, експертизи та оцінки предметів історичного й культурного значення) є праці В. Індутного (2009), (2022) та О. Калашнікова (2006).

Серед зарубіжних авторів варто відзначити статтю П. Ландау та Р. Уолца «Візуалізація імперії в Африці: поштові марки та фірмові бланки», в якій проведено дослідження ролі поштових атрибутів у формуванні візуального образу Британської імперії. Автори аналізують, як марки та бланки листів служили інструментами як зміцнення імперської влади, так і прихованого опору. Розвиваючи тему поштової атрибутики як інструменту влади, більш прагматичний погляд на матеріал пропонує Б. Куп. Поштова

марка або штемпель розглядаються не просто як об'єкт колекціонування. Дослідження фокусується на історико-філателістичному аналізі, де поштова марка або штемпель розглядаються як першоджерело для вивчення військової та політичної історії. Особливе місце в його роботі посідає дослідження німецької окупації Півночі Франції під час Першої світової війни.

Мета статті полягає у комплексному аналізі поштових марок періоду Першої світової війни як історичного джерела та визначення критеріїв їх оцінювання, зокрема класифікації типів випусків та дослідження їх використання як інструменту пропаганди.

Для досягнення поставленої мети дослідження використано вибірки даних з філателістичних каталогів щодо поштових марок за критеріями років випуску (1914-1918 рр.) та країн-емітентів (досліджувались матеріали країн-учасниць Першої світової війни). Окремо виділені серії з наддруками та з додатковою вартістю.

Методологія оцінювання поштових марок висвітлена у спеціалізованих публікаціях на міжнародних філателістичних платформах, а також у науково-практичних матеріалах національних федерацій філателії (Fédération Internationale de Philatélie, Australian Philatelic Federation, 2-Clicks stamps, Warwick and Warwick та ін.).

Під час дослідження використані загальнонаукові підходи в поєднанні з вузькоспеціалізованими філателістичними методами. **Методологічну основу** дослідження становить системний підхід, який дозволяє розглядати марку не лише як філателістичний об'єкт, а й як багатогранне історичне джерело, що поєднує в собі ознаки документа, твору мистецтва та інструменту державної ідеології. Розглянуто трактування марки не лише як філателістичного артефакту, а як альтернативного інвестиційного активу. Процес капіталізації розглядався через аксіологічний підхід – визначення рідкості, фізичного стану та автентичності.

Із загальнонаукових підходів був використаний історико-генетичний метод для вивчення причин появи конкретних поштових випусків (наприклад, перехід від стандартних марок до окупаційних наддруків) у контексті воєнних подій 1914-1918 рр.

Джерельною базою дослідження слугували спеціалізовані філателістичні каталоги, інтернет-сайти аукціонів та філателістичні форуми.

Марки колекціонують переважно за тематичними, географічними, хронологічними принципами, обираючи вузькі напрямки: певну країну, епоху, сюжет (фауна, космос, мистецтво), помилки друку чи поштові гасіння (Левітас, Басюк, 1974, с. 174). Об'єктом даного дослідження є поштові випуски періоду Першої світової війни (1914-1918 рр.), до яких відносяться стандартні марки держав учасниць (Німеччина, Австро-Угорщина, Британська імперія, Франція тощо), окупаційні випуски, що включають

марки з наддруками (наприклад, німецька пошта в Бельгії або Польщі), благодійні випуски, тобто марки з доплатою на користь поранених або сиріт (Левітас, Басюк, 1974, с. 130). В роботі розглядаються як окремі марки, так і серії, блоки, листи та ін.

Для визначення ціни поштової марки використовують спеціалізовані каталоги. Кожна країна випускає свої власні каталоги, в Америці це каталог Scott Specialized, у Великій Британії – Stanley Gibbons, в Італії – Catalogo enciclopedico italiano. В Україні каталоги від автора-упорядника Ярослава Мулика, це сім видань, починаючи від 2010 р. Останній випуск, «Каталог поштових марок України (1918-2023)», був опублікований у січні 2024 р. Разом з тим, один з найбільших та всесвітньовідомих каталогів, що охоплює марки різних країн – Michel, видавництво Schwaneberger Verlag (ФРН), випускає понад 15 основних томів, що включають Німеччину, Європу та Зарубіжні країни (Overseas). Каталог США – Scott, популярний у Північній Америці, складається з 6 основних томів (розбитих на частини А та В) та спеціалізованих випусків. Нумерація Scott є стандартом для аукціонних торгів у США, Канаді та Мексиці. Випускається окремий том Scott Classic Specialized, що охоплює поштові марки світу з 1840 по 1940 рр. Марки Великобританії та країн Британської Співдружності включені до каталогу Stanley Gibbons. Видається найстарішою філателістичною компанією Лондона. Основний багатотомник називається «Stamps of the World». Провідне видання для марок Франції, її колишніх колоній та франкомовних країн – Yvert et Tellier.

Для швидкого пошуку інформації та ідентифікації марок часто використовують безкоштовні інтернет-ресурси. Stamp World – один із найповніших інтерактивних каталогів у світі. Colnect – соціальна мережа для колекціонерів з величезною базою даних, яку наповнюють користувачі. World-Stamps – спеціалізується на тематичній філателії, наприклад, на темі «Армія».

В каталогах містяться описи марок з такими даними: назва країни, що випустила марку, рік видання, номер марки за каталогом, номінал, назва серії або назва випуску (для поодиноких марок), короткий виклад сюжету марки, колір або кольори, якими друкувалася оригінальна марка.

Ступінь збереженості марки є одним з найважливіших факторів у визначенні вартості марки. За ступенем збереженості марки поділяються на:

- новий – марка в тому стані, в якому була випущена, з повним оригінальним клеєм, ніколи не кріпилася в альбом за допомогою наклейок;
- добрий – марка з оригінальним клеєм, що має незначне пошкодження від наклеювання; клейовий шар збережений майже повністю;
- задовільний – чиста з легким слідом від наклеювання. Аналогічно попередньому пункту, але слід від наклеювання трохи виразніший;

- поганий – марки, які мають чіткі сліди кріплення або навіть залишки паперової наклейки на клейовому шарі;
- гашена у відмінному стані – вживана марка з дуже легким, чітким штемпелем (часто круглим календарним штемпелем);
- гашена у хорошому стані – марка з трохи важчим або змазаним відбитком штемпеля;
- гашена у задовільному стані – колекційні марки, які можуть мати важкий штемпель або незначні дефекти (Stamp Grading).

Погашення штемпелем свідчить про те, що марка вже пройшла пошту і не може бути використана повторно як засіб поштової оплати. Марки поділяють на «слабко погашені» (малюнок чітко проглядається) та «сильно погашені» (штемпель домінує над зображенням). Чим менше поштовий штамп заважає сприйняттю дизайну марки, тим дорожче вона цінується на ринку колекціонерів (Потильчак, 2018, с. 87).

На погашених марках не повинно бути масного, розмазаного штемпеля або штемпеля, що закриває значну частину зображення, особливо портретного. Виняток робиться тільки для колекцій, де відбитки штемпелів відіграють важливу роль – за ними досліджуються особливості обігу марок, рідкісні штемпелі або ілюструються певні дати (Stamps with the theme Cancellations (specialized)).

Також треба звернути увагу на те, щоб на марці не було написів хімічним олівцем, чорнилом (якщо це не гашення). Разом з тим, найпростіша марка в сполученні з певними штемпелями, адресом на конверті, з датами відправлення і прибуття може становити великий інтерес для колекції (Левітас, Басюк, 1974, с. 168).

Важливим критерієм оцінки є перфорація – отвори, що дозволяють легко відокремлювати марки одну від одної. Якісний екземпляр повинен мати ідеально збережені зубці та чіткі краї без розривів. Параметри перфорації (розмір та частота кроку) визначаються за допомогою спеціального інструмента – зубноміра (Левітас, Басюк, 1974, с. 84).

Під час визначення якості марки ключовим показником є центрування. Воно відображає, наскільки гармонійно основний малюнок розташований відносно полів та перфорації (Левітас, Басюк, 1974, с. 86).

Особливу цінність має історія походження марки. Окрім технічного стану та рідкості, на вартість суттєво впливають такі фактори, як час і місце випуску, використані матеріали (якість паперу, фарби) та шлях, який пройшла марка (Левітас, Басюк, 1974, с. 169).

Ціни на поштові марки періоду Першої світової визначаються ринковими попитом та пропозицією, а не обумовлюються, в загальному випадку, номінальною вартістю марки чи колекції марок в цілому, тому ціна за каталогом є лише орієнтовною. Стан марки майже на 90 % визначає її вартість (Empire Philatelists).

Таблиця 1. Критерії оцінки стану марок.

Опис	Відсоток від вартості за каталогом
Ідеальні зубці, зображення розташоване точно по центру, клей без жодних слідів. Для марок періоду 1914-1918 рр.	90%
Чиста марка, але на клеї є слід або залишок філателістичної наклейки.	40-60%
Чиста марка, але клей змитий або втрачений.	10-20%
Гашена. Акуратний, легкий відбиток штемпеля на кутку, малюнок чітко видно.	10-30%
Гашена. Жирний штемпель, що перекриває більшу частину малюнка.	2-5%
Погане центрування, малюнок сильно зміщений.	50%
Наявність дефектів, надривів, зігнутих кутів або грибка.	2-5%

Таблиця сформована на основі джерел: Укрпошта «Як оцінити стан поштової марки?» (2026), 2-Clicks Stamps «...якість клею є досить важливим фактором при оцінці» (2023), Joseph Luft's U.S. Classics Stamp Store «Стандарти оцінювання».

Під час опису марки необхідно звернути увагу і на її дизайн, власне це є найцікавішою частиною. Центральну частину марки займає малюнок, зазвичай в обрамленні віньєтки. Рамка марки або поле – це межі, що оточують основний дизайн марки. Ідеально центрована марка має однакові розміри полів з усіх боків. Написи на марках допомагають ідентифікувати поштову марку. На поштовій марці зазвичай розміщуються тексти або інформація щодо штату, району чи країни, що її видала, номінал, ім'я автора дизайну, рік випуску (окрім марок Великобританії) тощо (Empire Philatelists).

Переходячи від загального розуміння дизайну поштових марок, варто звернути увагу на те, як ці принципи втілювалися в конкретному історичному контексті. Особливо показовим у цьому сенсі є період Першої світової війни, коли марки стали не лише засобом поштового зв'язку, а й інструментом пропаганди, маніфестацією національної ідентичності та відображенням воєнної реальності. Водночас саме історичні обставини, особливості дизайну, тиражі та ступінь збереженості значною мірою визначають їхню філателістичну вартість сьогодні.

Перейдемо до аналізу поштових марок країн-учасниць Першої світової війни, зосередившись як на їхньому візуальному оформленні, так і на чинниках, що впливають на оцінку їхньої вартості. Історія поштових марок Першої світової війни бере свій початок у Відні. Саме імператор Австро-Угорщини Франц Йосиф I підписав 28 липня 1914 р. відомий маніфест, в якому було оголошено війну Сербії й, по суті, розпочато глобальний конфлікт. У цей період війни використовували серії марок із зображенням

Франца Йосифа I, емітовані в 1908 р. На момент початку Першої світової війни імператору Австро-Угорщини було вже 83 роки, він правив імперією цілих 66 років (Варварцев, 2013). Дизайн марок із зображенням Франца Йосифа I в профіль розроблювався Фердинандом Ширнбеком за ескізами Коломана Мозера, марки випускалися номіналами 5, 10, 25 геллерів¹, відповідно зеленого, червоного та синього кольорів (рис. 1). Ця серія марок присвячена 60-річчю сходження Франца Йосифа I на престол (Stamp Engravers).

Рис. 1. Нанівноштові марки серії «Допомога вдовам та сиротам війни». Австрія. (Особиста колекція).

Сьогодні ці ювілейні знаки поштової оплати є об'єктами торгів на філателістичних майданчиках, де їхня ціна суттєво варіюється залежно від стану збереженості. Зокрема, марка «Франц Йосиф I» номіналом 5 геллерів на всесвітньому інтернет-аукціоні eBay в задовільному стані, з нечітким відбитком штемпеля, слідами перфорації, із замоканням коштує 2,28 долари² (99,52 грн³). Така марка на українському інтернет-аукціоні UNC.UA в задовільному стані з нечітким відбитком поштового штемпеля, без пошкоджень коштує 4 грн.⁴

Затяжний характер війни та зростання соціальних проблем змусили державу шукати нові способи фінансування. Це зумовило появу принципово нових випусків. Так, у 1915 р. Австро-Угорщина емітувала серію «Допомога вдовам та сиротам війни».

На відміну від попередніх років, ці марки мали додаткову вартість, кошти від якої спрямовувалися до відповідного благодійного фонду, започаткувавши практику випуску комеморативних марок воєнного часу у

¹ Гелер – грошова одиниця Австро-Угорщини введена у 1892 р. 1 крона = 100 геллерів. Назва походить від міста Галльам-Кохер (Німеччина), де ще в XIII ст. карбували дрібні монети – Häller

² 1908 Austria/ Emp. Franz Joseph / 60 years as king / Green 5 / Used [онлайн], (без дати). eBay. Режим доступу: <https://www.ebay.com/itm/193687204594>

³ Усі ціни в тексті наведено в гривневому еквіваленті, розрахованому за офіційним курсом Національного банку України станом на 12 травня 2026 року.

⁴ Австро-Угорщина 1908 серія 60 років правління Франца-Йосифа 5 геллерів гаш. [онлайн], (без дати). UNC.UA. Режим доступу: <https://url.info/1uOvd>

великій кількості. Як приклад – марка «Піхота», номінальна вартість 3+1 гелерів, із зображенням піхоти в окопах, в доброму стані на інтернет-аукціоні eBay виставлена за 1,50 долари¹ (65,48 грн). На Aukro.cz в доброму стані – 1 крона (1,7 грн)².

Марка «Кавалерія» – номінальна вартість 5+2 гелерів, із зображенням атаки кавалерії. На аукціоні eBay в доброму стані, коштує 3,99 долари (174,16 грн)³. На Kitantik.com, в задовільному стані, зі слідами від штемпеля та забрудненням, 9,50 турецьких лір⁴ (9,03 грн).

Марка «Мортира», номінальна вартість 10+2 гелерів, із зображенням важкої облогової мортири заводу «Шкода» (Skoda). На малюнку видно артилерійський розрахунок, що готує гармату до пострілу. Ця зброя була однією з найпотужніших для свого часу і призначалася для руйнування бетонних фортифікацій. На аукціоні eBay в доброму стані коштує 1,00 євро (51,68 грн)⁵.

Марка «Viribus Unitis» – номінальна вартість 20+3 гелерів. На марці зображений лінійний корабель (дредноут) Viribus Unitis – флагман австро-угорського флоту. Назва корабля перекладається з латини як «Єдиними зусиллями», що було особистим девізом імператора Франца Йосифа I. На аукціоні eBay марка в доброму стані коштує 9,20 євро (475,46 грн)⁶. На філателістичному сайті Данії JF Stamps – 12,1 фунтів серлінгів (723,02 грн)⁷.

Після смерті Франца Йосифа 21 листопада 1916 р. на престол Австрії та Угорщини зійшов Карл I. Нові політичні реалії та спроби стабілізувати державу відобразилися і в поштових випусках. Таким чином, у 1917 р. з'явилася серія марок із зображенням Карла I, останнього правителя династії Габсбургів. На той час військове і внутрішньополітичне становище країни було вкрай важким. Імператор Карл особисто прийняв командування військами. Прагнучі заручитися підтримкою угорців, Карл I наприкінці грудня 1916 р., попри військовий час, коронувався у Будапешті (Огуй, 2007). Серія марок із зображенням Карла I випускалися в 1917 р. та в 1918 рр.,

¹Stamp Austria, Scott # B3 Mint LH (5) [онлайн], (без дати-а). eBay. Режим доступу: <https://urli.info/1uOv9>

²Známkа Rakouska od koruny - strana 16 [онлайн], (без дати). Aukro.cz. Режим доступу: <https://urli.info/1uOv1>

³Austria WW1 Army Soldiers Cavalry stamp 1915 MLH [онлайн], (без дати). eBay. Режим доступу: <https://urli.info/1ptgN>

⁴AVUSTURYA SÜVARİLER 1915 5H - DAMGALI HALİYLE [онлайн], (без дати). Kitantik. Режим доступу: <https://surl.li/rzzwss>

⁵Briefmarke Österreich Michel-Nr. 182 Witwen- u. Waisenhilfe 1915 postfrisch [онлайн], (без дати). ebay. Режим доступу: <https://www.ebay.de/itm/134705483880>

⁶35+3 Austria War Help 1915 MNH [онлайн], (без дати-б). eBay. Режим доступу: <https://www.ebay.es/itm/194797869306>

⁷Austria, 1915 [онлайн], (без дати). jf-stamps. Режим доступу: <https://lnk.ua/qr/WdRQRJdN>

номіналами 15, 20, 25 та 30 гелерів коричнево-червоного, синьо-зеленого, синього та фіолетового кольорів відповідно (рис. 2).

Рис. 2. Поштові марки серії «Карл I». Австрія. (Особиста колекція).

Вартість всієї серії на філателістичному сайті Австрії (Austria netto catalog) – 24,95 євро¹ (1272,54 грн).

За Карла I Австро-Угорщина 19 січня 1918 р. визнала незалежність Української Народної Республіки і 27 січня 1918 р. уклала разом з іншими членами австро-німецького блоку Берестейський мир. Уряд Карла I не виконав таємної статті договору про виділення української частини Галичини і Буковини в окремих коронний край у складі імперії, а 4 липня 1918 р. анулював цю таємну угоду. За правління Карла I в листопаді 1918 р. на західноукраїнських землях відбулася національно-демократична революція, що завершилася утворенням Західно-Української Народної Республіки (Пилипчук, 2012).

Після проголошення ЗУНР пріоритетним завданням українського уряду став розвиток власного поштового зв'язку. Деякий час урядом використовувались угорські марки з відповідними наддруками. У 1919 р. адміністрація Західної області УНР замовила у Відні серію з п'яти марок (рис. 3).

Рис. 3. Поштові марки серії «ЗУНР». Україна. (Особиста колекція).

Центральний елемент дизайну марок – алегорія єдності українських земель. Композиція об'єднує три ключові символи: герб Києва (Архангел Михаїл),

¹ ANK 0221-0224 1917 Head portrait of Emperor Karl I [онлайн], (без дати). AUSTRIA NETTO KATALOGE. Режим доступу: <https://lnk.ua/PNxEEDfrW>

герб Львова (Галицький лев) та державний герб УНР (Тризуб). У верхній частині марки та по боках розміщувався напис «Українська Народна Республіка», а внизу вказувався номінал. Перелік випусків:

- 1 корона: коричнева, з перфорацією (зубківка);
- 10 корон: синьо-зелена, з перфорацією (зубківка);
- 10 сотиків: синя, без перфорації (незубкована);
- 20 сотиків: червона, без перфорації (незубкована);
- 50 сотиків: фіолетова, без перфорації (незубкована).

Через швидку анексію територій, цей випуск так і не надійшов до загального обігу. Більшість накладу було знищено, а екземпляри що вціліли, які до того ж відрізняються варіативністю відтінків, сьогодні є рідкісними колекційними експонатами (Марки України).

Ще перед проголошенням ЗУНР, 20 листопада 1917 р., III Універсалом проголошувалася Українська Народна Республіка. Перша серія марок державної пошти УНР (5 марок номіналом 10-50 шагів) увійшла в обіг у квітні 1918 р., а в січні 1919 р. додано марку вартістю 20 грн з назвою «Українська Держава». У червні 1918 р. в Києві видано 6 гербових марок з номіналом 40 шагів. Малюнки для них виконали Георгій Нарбут, Антін Середа та Леонід Обозненко – художники, що становлять ядро фундаторів української графічної школи початку ХХ ст. Зокрема Г. Нарбут є одним із засновників Української академії мистецтв. (О. Поберій., О. Гамалія, 2025, с. 57-58)

На відміну від філателістичних випусків ЗУНР, які фактично не потрапили в обіг, марки УНР (так звані «шагівки») активно використовувалися та становлять особливий інтерес для дослідників. На сайтах з продажу досить часто можна знайти шагівки, для прикладу марка «50 шагів» УНР в задовільному стані на сайті UNC.UA коштує 1476 грн¹. Восени 2025 р. на аукціоні Viology лот марка «50 шагів» не досяг встановленого резерву ціни, зупинившись на позначці 321 грн² набагато нижча ціна за попередній викликана тим, що марка має значні пошкодження зубцівки та плями. Також потрібно враховувати, що на цих марках на зворотній стороні клей не наносився. З такими самим зображеннями були надруковані «розмінні марки», в побуті їх називали «марки-гроші», використання цих грошових знаків для поштових відправлень заборонялося. На зворотній стороні був надрукований тризуб під яким розміщувався текст: «Ходить на рівні з дзвінкою монетою». Ці марки були альтернативним

¹50 кроків 1918 УНР гроші-марки UNC фальш, стара підробка, фальшивий [онлайн], (без дати). *Unc.ua*. Режим доступу: <https://unc.ua/uk/auction/50-shagov-1918-unr-dengi-marki-unc-falsh-staraya-poddelka-falshivyy-876826>

²Марки-гроші УНР 50 шагів 1918-1919 рік [онлайн], (без дати). *Viology*. Режим доступу: <https://viology.com/ru/121218120-marki-groshi-unr-50-shagiv-1918-1919-rik>

платіжним рішенням паперовими грошовими знаками. Використання цих грошових знаків для поштових відправлень заборонялося (О. Поберій., О. Гамалія, 2025, с. 57). Знайти на аукціонах саме марки «шагівки», з чистою зворотною стороною не вдалося.

Через неможливість централізованого випуску власних марок, у 1918 р. Міністерство пошти України постановило накласти наддрук державного герба – тризуба на наявні запаси російських марок. Оскільки процес відбувався на місцях у шести поштових округах із використанням різних технічних засобів, це призвело до появи 133 основних різновидів графічного виконання тризуба. Багато примірників у гарному стані збереження є рідкісними (Шпакович, 2023).

Марки Української держави є яскравим прикладом того, як держава намагається маркувати свій суверенітет у моменти нестабільності. Якщо в Україні філателія відображала боротьбу за незалежність, то в Німеччині вона стала інструментом експансії.

Фундамент поштової системи Німецької імперії було закладено випуском перших марок у талерах та гульденах ще у 1872 р. У 1875 р. відбувся перехід на єдину десяткову валюту (пфеніги) (Historischen Lexikon der Schweiz, 2010).

В період 1899-1920 рр. в Німеччині випускалася серія «Германія» (Germania) із зображенням жіночої алегоричної постаті, ця серія стала основною серією марок Німеччини протягом усієї Першої світової війни (2-Clicks Stamps).

У серпні 1916 р. серію було суттєво розширено за рахунок марок дробових номіналів – 2½ пфеніги сірого кольору (рис. 4), 7½ пфеніги помаранчевого та 15 пфенігів коричневого кольорів. Важливою художньою новацією цього випуску стало те, що алегорична фігура Німеччини вперше була зображена на світлому тлі, що надало композиції більшої виразності (2-Clicks Stamps). Марка «Германія» сірого кольору номіналу 2½ пфеніги в доброму стані на аукціоні E-bay коштує 2,64 англійських фунтів стерлінгів (154,79 грн).

Рис. 4. Поштова марка «Германія». Німеччина. (Особиста колекція).

У травні 1917 р. відбулося перевидання марки номіналом 15 пфенігів зі зміненим колористичним рішенням, замість коричневого було використано фіолетовий колір, при цьому світлий фон збережено. Така зміна не лише урізноманітнила серію, а й відобразила тенденції до оновлення візуального образу поштових випусків воєнного часу. У жовтні 1918 р. зазнала змін марка номіналом 2 пфеніги, сизий колір забарвлення замінили на сіро-зелений, також на світлому фоні.

У серпні 1914 р. німецькі війська порушивши нейтралітет Бельгії вторглися на її територію, що було частиною германського стратегічного плану швидкого наступу на Францію. Вже до листопада 1914 р. близько 95 % території країни опинилося під німецькою окупацією. Бельгійський уряд змушений був евакуюватися до французького міста Гавр, тоді як король Альберт I залишився зі своїми військами на неокупованій частині країни (Білян, 2014). На окупованих землях Німеччина встановила військово-цивільну адміністрацію. Контроль поширювався і на систему поштового зв'язку, де використовувалися німецькі поштові марки з наддруком «Belgien», як символ окупаційної влади (рис. 5) (Melville, 2010). Серія з усіх марок на Е-бай коштує 43,50 доларів (1892,25 грн).

Рис. 5. Поштові марки «Германія» з наддруком «Belgien». Німеччина. (Особиста колекція).

Зі зверненням Бельгії про допомогу до Великої Британії, остання 4 серпня 1914 р. оголосила війну Німецькій імперії. В цей час Велика Британія включала в себе Англію, Шотландію, Уельс та Ірландію, й була найбільшою колоніальною імперією світу, контролюючи близько 30 % африканського населення, великі території в Азії, Америці та Океанії. Ключовими володіннями були домініони (Канада, Австралія, Нова Зеландія, Південно-Африканський Союз), колонії (Індія, Нігерія, Єгипет) та стратегічні пункти (Гібралтар, Мальта, Кіпр) (Strachan, H., 2011).

У період Першої світової війни в Сполученому Королівстві та його колоніях користувалися поштовими марками, випущеними за часів правління короля Георга V. Дизайнером марок був австралійський скульптор Бертрам Маккеннал. Він використав зображення голови короля в

профіль (Hutchison, 1986). Найпопулярнішими були марки номіналом 1 пені (червона) (рис. 6) та пів пені (зелена), ці марки увійшли до серії «Георг V» (The Postal Museum). Над портретом короля розташовано зображення Імператорської корони. Сам портрет знаходиться в центрі малюнку у верхній частині якого півколом над портретом розміщені слова «POSTAGE» (зліва) та «REVENUE» (справа), що вказує на можливість використання марки як для поштових послуг, так і для оплати гербового збору. З обох боків портрету зображені геральдичні дельфіни, що мало на увазі те, що Велика Британія є острівною державою з потужним флотом.

Рис. 6. Поштова марка «Георг V». Велика Британія. (Особиста колекція).

Одними з найкрасивіших марок в історії Британії були марки серії «Морські коники». Вони були випущені ще у 1913 р., але залишалися основними марками високого номіналу протягом усієї війни. Марки були надруковані методом глибокого друку та мали номінали 2 шилінги 6 пенсів (коричнева), 5 шилінгів (червона), 10 шилінгів (синя) та один фунт стерлінгів (зелена). Першою друкарнею, що розпочала випуск цієї серії, було видавництво Waterlow Bros & Layton, потім у грудні 1915 р. контракт було укладено з компанією De La Rue & Co, висоту марок було збільшено на 1 мм, а марки вартістю один фунт стерлінгів було виключено з друку.

В центрі марок серії «Морські коники» зображено профіль короля Георга V, повернутий ліворуч. Портрет розміщений в круглому обрамленні. Праворуч розташована фігура Британії – персоналізованого символу моцї Британської імперії. Вона зображена у шоломі, зі щитом та тризубом в упряжці з трьома кіннями, на тлі морського пейзажу, що символізує панування на морі. Марки мають водяний знак із зображенням офіційної монограми британського монарха Георга V (Barry Cousins).

Для колоній використовувались ті самі поштові марки, але з відповідними наддруками. Наприклад, у Південній Африці Велика Британія заснувала протекторат Бечуаналенд, щоб захистити регіон від експансії з боку Німеччини, Португалії та бурів. На цій території в обігу перебували

британські марки з наддруком «Bechuanaland Protectorate» (Протекторат Бечуаналенд) (рис. 7) (Barry Cousins). Марка номіналом 5 шилінгів з наддруком «Bechuanaland Protectorate», в доброму стані без штемпелів, з пошкодженою зубцівкою, на аукціоні E-bay була продана за 1,470 доларів (орієнтовно 63878,56 грн). Ця марка в доброму стані, гашена на спеціалізованому британському сайті філателістів Purves Philatelics коштує 115,50 британських фунтів стерлінгів (приблизно 5850 грн).

Рис. 7. Поштова марка серії «Морські коники» з наддруком «Протекторат Бечуаналенд». Велика Британія. (Особиста колекція).

У 1901 р. шість британських колоній об'єдналися в Австралійський Союз, який отримав статус домініону з власним федеральним урядом та столицею в Канберрі. У 1915 р. урядом Австралійського союзу були випущені непоштові марки «Військові заощадження». Їхня головна мета полягала не в оплаті відправлених листів, а у зборі коштів для фінансування участі країни у Першій світовій війні (Federation). Компанія «Harrison and Sons» надрукували марки із зображенням Георга V номіналами 2/6 австралійських шилінги (рис. 8) та 6 австралійських пені, коричневого та синього кольорів відповідно.

Рис. 8. Поштова марка «Георг V». Австралія. (Особиста колекція).

Також заслуговують уваги марки для збору коштів для догляду за пораненими на війні від Британського товариства Червоного Хреста. Марка «Поле бою». На ній зображений представник Червоного Хреста, який надає допомогу пораненому біля пошкодженої гармати. Угорі розміщено напис «BRITISH RED CROSS SOCIETY» та логотип Червоного Хреста, праворуч

унизу рік випуску – «1914». На марці «Амбуланс» зображений кучер із парою коней, запряжених у медичний віз із червоним хрестом на тенті. Угорі – велика емблема та назва організації; ліворуч рік випуску – «1914». На сайті Hipstamp в задовільному стані – 8,99 британських фунти¹ (530,41 грн).

Марка «Допомога моряка». На фоні великого червоного хреста – зображення моряка, який перев'язує солдата. Внизу на чорному тлі – назва товариства та рік «1914». Усі марки є благодійними випусками та не мають номінальної вартості.

Франція вступила у Першу світову війну 3 серпня 1914 р., коли Німеччина оголосила їй війну, після чого Франція розпочала мобілізацію як член Антанти. Основною метою було повернення Ельзасу й Лотарингії, втрачених у 1871 р. Попри початкові труднощі, Франція зуміла мобілізувати ресурси та колонії, ставши однією з країн-переможниць у Першій світовій війні. В період Першої світової війни Франція активно використовувала поштові марки серії «Сіачка» (Semeuse), яка випускалася з 1906 р. Також використовувались марки «Тип Блан», що призначалися для оплати поштових відправлень з найнижчим тарифом, зокрема, для пересилання друкованих видань (газет) або листівок у відкритому вигляді. Ці серії випускалися між 1900 і 1929 рр. На марках використовували зображення жінки, що сидить й тримає в руках терези, які символізують справедливість та рівність. Дизайнером випусків був Поль Жозеф Блан, французький живописець академічного напрямку, історичного та міфологічного жанрів. (French Stamps)

Випуски «Свобода» та «Мир» були надруковані та введені в обіг в період між 1900 і 1926 роками. Це були перші двоколірні французькі марки. В сюжеті марки використане алегоричне зображення «Франції» у відпочиваючій позі. Дизайнером цієї марки був Ніколя Люк-Олів'є Мерсон, французький академічний художник та ілюстратор, відомий своїми художніми ескізами для поштових марок та валют. Ця серія відома французьким філателістам як «Тип Мерсон». (French Stamps)

18 серпня 1914 р., лише через кілька днів після початку воєнних дій, у Франції було випущено першу марку, що продавалась з доплатою на користь Червоного Хреста. Спочатку поштова адміністрація просто додала до стандартної поштової марки наддрук у вигляді невеликого хреста та суми, що додавали до початкового номіналу (Red Cross philately and the two world wars). У липні 1917 р. у Франції було ухвалено закон про заснування Національного управління «Pupilles de la Nation» (Вихованці Нації), яке офіційно прийняло під опіку дітей, чий батьки загинули на війні.

¹(I.B) Cinderella: British Red Cross Fund [онлайн], (без дати). *Hip Stamp*. Режим доступу: <https://www.hipstamp.com/listing/ib-cinderella-british-red-cross-fund/50828525>

У 1917 та 1918 рр. Луї-Жюль Дюмулен створює серію марок «На користь сиріт війни» (гравер Леон Рюфф), яка стала першою серією пам'ятних марок¹ у Франції. Також їм було розроблено дизайн марки з наддруком для Французького Червоного Хреста. Загалом це шість різних зображень, які стали його єдиними роботами у сфері філателії. У серпні 1917 р. була випущена благодійна марка номіналом 35+25 французьких сантимів «Окоп і прапор». Це великоформатна марка (40×24 мм) із зображенням окопу з колючим дротом, над яким височіє французький триколор. На задньому плані зображено пустельне поле бою під хмарним небом. Ця марка належить до першої французької серії, присвяченої підтримці підопічних нації. Марка має сірий та фіолетовий кольори, доплата у розмірі 25 французьких сантимів призначалися для допомоги воєнним сиротам. (Red Cross philately and the two world wars).

«Бельфорський лев» номіналом 50+50 французьких сантимів зображує знаменитого Белфорського лева, роботи скульптора Огюста Бартольді, Лев покликаний нагадувати про опір під командуванням капітана П'єра Данфер-Рошро при облозі міста Бельфор у Франко-пруській війні 1870-1871 рр. Обидві марки «Окоп і прапор» та «Бельфорський лев» (рис. 9) на французькому філателістичному сайті Letimbreclassique коштують 110 євро² (5 610,38 грн).

Рис. 9. Нанієпоштіві марки «Окоп і прапор» та «Бельфорський лев» із серії «На користь сиріт війни». Франція. (Особиста колекція).

«Вдова» номіналом 2+3 французьких сантимів. На марці зображена жінка у довгому темному вбранні, яка стоїть посеред поля. Вона символізує вдову війни. Позаду жінки видно дерев'яні хрести (військові поховання).

¹Пам'ятні марки – це знаки поштової оплати, випущені до особливих подій, ювілеїв або на честь видатних осіб, об'єктів культури, техніки та природи. Їх вирізняє художня оригінальність, багатокольорність та висока якість поліграфічного виконання (О. Потильчак, 2018, с. 88).

²Курс Національного банку України станом на 04.03.2026 р. – 1 євро = 51,00 грн

Зображення передає трагедію французьких родин після Першої світової війни, підкреслюючи самотність і горе тих, хто залишився без годувальників. Вартість марки в доброму стані на французькому фаталістичному сайті Comptoir Philatélique et Numismatique de Monaco коштує 14,95 євро (772,62 грн)¹.

«Французький Червоний Хрест» номіналом 15+5 французьких сантимів. На марці зображено морський пейзаж із вітрильниками та сестрами милосердя, що на березі зустрічають потерпілих. Над основним малюнком зображено арку у вигляді класичних архітектурних колон. Марка в гарному стані на аукціоні eBay коштує 100 доларів² (4380,00 грн).

«Марсельеза» (рис. 10) номіналом 5+5 франків синього кольору є найрідкіснішою та найдорожчою маркою у всій серії 1917 р. Через високу загальну вартість (10 франків) таких марок було надруковано і продано набагато менше, ніж марок низьких номіналів. На марці зображено фрагмент «Марсельези», знаменитого горельєфу роботи скульптора Франсуа Рюда, що розташований на правому крилі Тріумфальної арки в Парижі, з боку Єлисейських Полів. Крилата постать – це алегорія Свободи, яка закликає народ на захист країни (Orphelins de Guerre). Ціна такої марки в задовільному стані на французькому філателістичному сайті – 49,99 євро³ (2189,56 грн).

Рис. 10. Нанівоштові марки «Марсельеза» із серії «На користь сиріт війни». Франція.
(Особиста колекція).

¹FRANCE STAMP TIMBRE N° 148" ORPHELINS 2c+3c VEUVE AU CIMETIERE" NEUF xx LUXE [онлайн], (без дати). eBay. Режим доступу: <https://www.ebay.fr/itm/373988814015>

²France Sc B11 [онлайн], (без дати). eBay. Режим доступу: <https://www.ebay.com/itm/154119205899>

³Tranchée timbre de France N°152 oblitéré [онлайн], (без дати). Philantologie. Режим доступу: <https://www.philantologie.fr/timbres-de-france-semi-moderne/34419-tranchee-timbre-de-france-n152-oblitere.html>

З аналогічним дизайном була емітована марка рожевого кольору номіналом 1+1 франків. Її вартість на французькому сайті для колекціонерів Arthur Maury складає 250 євро¹ (12 920,00 грн).

Як і Британія, Франція використовувала марки метрополії з наддруками для своїх африканських та азійських володінь. (Béghin, 2026). Марки Середнього Конго та Французького Конго, на яких зроблено спеціальний наддрук «Occupation Française du Cameroun» (Французька окупація Камеруну). Ці марки були випущені у 1915-1916 рр. До війни Камерун був німецькою колонією, але на початку Першої світової він був захоплений союзними військами (французькими та британськими). Оскільки власних поштових марок для нової адміністрації ще не існувало, французи використали запаси марок своїх сусідніх колоній, наклавши на них відповідне маркування.

Серія «Леопард» (рис. 11) – марки Середнього Конго із зображенням леопарда на фоні рослинності, внизу розміщене зображення бивнів слона. Вгорі на рамці напис – Республіка Франція, у правому верхньому куті вказано номінал. Були випущені номінали 1, 2, 4, 5, 10, 15 та 20 французьких сантимів. На французькому філателістичному сайті блок з двох марок «Леопард» 2 французьких сантими в доброму стані коштує 8,50 доларів² (372,30 грн). Одна марка в доброму стані але з поганим центруванням на Hip stamp – 0,25 доларів³ (10,95 грн).

Рис. 11. Поштова марка з наддруком «Французька окупація Камеруну». Камерун. (Особиста колекція).

Серія «Жінка Бакалоїс» – марки Камеруну із зображенням місцевої жінки племені Бакалоїс у традиційному вбранні зі списом у руках. Дизайн марки виконаний у стилі ар-нуво, характерному для тогочасних

¹LOT 533 [онлайн], (без дати). *Le Timbre Classique*. Режим доступу: <https://www.letimbreclassique.com/en/ltc-browse-lots/vo-41/dccembre-2022-vo-41-vente-de-timbres-france/533/xe-siecle-n231a-1f-25c-carmin-orphelins-variete-centre-tres/>

²French Ubangi-Shari Overprints [онлайн], (без дати). *eBay*. Режим доступу: <https://www.ebay.com/itm/354897110774>

³CAMEROUN Scott #131 1916 [онлайн], (без дати). *Hip Stamp*. Режим доступу: <https://www.hipstamp.com/listing/cameroun-scott-131-1916-middle-congo-stamp-ovpt-unused-hr-and-brownish-gum/37199930>

французьких колоніальних випусків. Марка була випущена номіналами 25, 30, 35, 40, 45, 50 та 75 французьких сантиметрів. Вартість марки в доброму стані номіналом 20 французьких сантиметрів на eBay –75,00 євро¹ (364,96 грн).

Серія «Кокосові пальми» – марки Камеруну із зображенням алеї кокосових пальм, обрамленої декоративною рамкою з фігурами місцевих чоловіків зі списами по боках. Марка була випущена номіналами 1, 2 та 5 франків. Блок з двох марок номіналом 2 франки на французькому філателістичному сайті коштує 42 євро² (2 170,56 грн).

Висновок. Аналіз об'єктів філателії свідчить, що на їхню оцінку безпосередньо впливають тираж, умови випуску та специфічні особливості кожної марки. Оціночна функція реалізується через аналіз інформаційного наповнення пам'ятки, обсяг якого і визначає ринкову вартість предмета. Зокрема, зв'язок із визначними історичними подіями чи постатями суттєво підвищує цінність філателістичного виробу.

Результати моніторингу філателістичного ринку за першу половину 2026 р. дають підстави для висновку, що ціноутворення в цьому сегменті є складним процесом. Для марок, вік яких перевищує 100 років, номінальна вартість уже не має значення – вирішальну роль відіграють історичний контекст, рідкісність та фізичний стан екземпляра.

Філателістичні матеріали УНР чи ЗУНР мають значно вищий попит і ліквідність, ніж поштові артефакти Російської чи Австро-Угорської імперій того ж періоду, навіть якщо останні є рідкіснішими. Також попит на філателістичну продукцію періоду Першої світової війни дещо знизився серед українських колекціонерів через повномасштабну російсько-українську війну. Натомість стрімко зріс інтерес до сучасних марок: вітчизняні філателісти зосередилися на колекціонуванні випусків, що відображають ключові моменти сучасної боротьби та незламність духу українського народу.

Варто зауважити, що ринкова вартість марок, присвячених подіям Першої світової війни, залишається високою для іноземної аудиторії. Це зумовлено актуальністю теми в масовій культурі, що підкріплюється постійною появою нових книг, фільмів та виставок.

Капіталізація матеріалу залежить не від внутрішнього українського попиту, а від запитів іноземних аукціонів. Навіть якщо певний сегмент (як от предмети філателії Першої світової війни) тимчасово втрачає актуальність серед вітчизняних поціновувачів, його ринкова вартість

¹TIMBRES COLONIES FRANCAISES CAMEROUN [онлайн], (без дати-а). eBay. Режим доступу: <https://www.ebay.fr/itm/224953967600>

² Cameroun N° 82b [онлайн], (без дати). RAVRY Philatélie. Режим доступу: <https://www.philatelie-17.com/produit/Cameroun-78-54-1>

залишається стабільною або зростає саме завдяки експортному потенціалу. Це створює ситуацію, де українські раритети стають об'єктом зовнішнього інвестування, а світова аукціонна ціна виступає єдиним об'єктивним мірилом їхньої реальної вартості.

Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз філателістичних матеріалів у контексті політик пам'яті та публічної історії, а також порівняльне вивчення їхньої рецепції та ринкової вартості у різних європейських регіонах.

Джерела та література

Білян, П., (2014). 100 років від початку Першої світової: Як англієць турбувалися долею Бельгії, а німці шукали щастя в рейдерстві [онлайн]. *espresso.tv*. [Дата звернення 5 березня 2026]. URL: <https://lnk.ua/4CfvCNPIZ>

Варварцев, М., (2013). Франц-Йосиф I Габсбург [онлайн]. Електронна енциклопедія історії України. URL: <https://lnk.ua/OD0n8sa9j>

Калашникова, О. Л. (2006) Ідентифікація та вартісна оцінка культурних цінностей: Навчальний посібник. К.: Вища освіта. 287 с.

Кузьменко, Г., Задніпрний, Г., (2022). Поштові марки як ознака державності та культурно-історичне надбання України (на матеріалі кримської тематики). АРТ-платФОРМА. 5(1), 143-189 с.

Левітас, Й. Я., Басюк, В. М., (2007). Все про марки. Київ: Реклама. 236 с.

Марки ЗУНР серія [онлайн], (без дати). Марки України. URL: <https://poststampua.com/marky-zunr-seriya>

Міронова, І. С. (2012). Поштові та поштово-телеграфні установи Півдня України: дореволюційна історіографія проблеми. Миколаїв: Видавництво ЧДУ імені Петра Могили. 564 с.

Огуй, О. (2007). Карл I, Карл I Франц-Йосиф Габсбург [online]. Електронна енциклопедія історії України. URL: <https://lnk.ua/POiQOLNv5>

Поберій, О., Гамалія, К. (2025). Художньо-стилістичні особливості перших українських поштових марок періоду УНР. Актуальні питання гуманітарних наук. 3(86), 55-60 р.

Потильчак, О. (2018). Філателістичні матеріали як історичне джерело: інформаційний потенціал, класифікаційні ознаки та критерії систематизації. Історичні джерела в українському інформаційному й освітньому просторі: верифікація та інтерпретація: монографія. Вінниця, ТОВ «ТВОРИ». 79-101 с.

Пилипчук, Р. (2012). Карл I [online]. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-9836>

Франц-Йосиф I Габсбург [online], (без дати). Електронна бібліотека. Інститут історії України. [Дата звернення 5 березня 2026]. URL: <https://lnk.ua/GOGKUz4uS>

Шологон, Л. І. (2022). Філателія як спеціальна історична дисципліна (на прикладі використання філателістичних джерел в освітньому процесі). *Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти: проблеми і перспективи*, Івано-Франківськ. Івано-Франківськ: Симфонія форте. с. 112-116

Шпакович, Н. (2023). 105 річниця випуску перших поштових марок української держави [online]. URL: <https://ostroycastle.com.ua/105-richnytsya-vypusku-pershyyh-poshtovyh-marok-ukrayynskoyi-derzhavy/>

Béghin, V., (2026). La mémoire de la Grande Guerre par les timbres. *Historia/*

Bourdieu, Pierre. (1986). The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, edited by J. G. Richardson. New York: Greenwood Press. 241–258

David M. Henkin, (2006). The Postal Age The Emergence of Modern Communications in Nineteenth-Century America. University of Chicago Press. 238 p.

Grading Standards - Joseph Luft's U.S. Classics Stamp Store [online]. Joseph Luft's U.S. Classics Stamp Store. [Accessed: 11 May 2026]. URL: https://josephluft.com/store/standards?utm_source=chatgpt.com

Cameroon [online], (2023). StampWorldHistory. URL: <https://lnk.ua/Nex9xBeFo>

Carl H., Scheele, (1970). A Short History of The Mail Service. Washington: Smithsonian Institution Press. 250

Cousins, B. Overprinted 'Seahorse' high value stamps [online]. The Irish Philatelic Circle. URL: <https://www.irishphil.com/wp-content/uploads/2021/07/The-Seahorses.pdf>
Federation. National Museum of Australia. URL: <https://www.nma.gov.au/defining-moments/resources/federation> (date of access: 23.02.2026).

Ferdinand Schirnbock [online], (2015). Stamp Engravers. Режим доступу: <https://stampengravers.blogspot.com/2015/08/ferdinand-schirnbock-1859-1930.html>

French Stamps [online]. Stamp-Collecting-World. URL: <https://lnk.ua/Pi14r6Czj>

Fussell, P. (1975). The Great War and Modern Memory. New York and London: Oxford University Press. 390 p.

George V Definitives [online]. The Postal Museum. URL: <https://lnk.ua/wNfZsoikS>

German WWI Occ. in Belgium - Postage stamps (1914-1916). StampWorld.com - the most complete stamp catalogue on the internet StampWorld. URL: <https://lnk.ua/X4p1wnn6Y> (date of access: 12.02.2026)

History of German stamps. 2-Clicks Stamps. URL: <https://www.2-clicks-stamps.com/article/history-of-german-stamps.html> (date of access: 26.01.2026)

How to evaluate the condition of a postage stamp? [online], (2026). Ukrposhta Market. [Accessed: 11 May 2026]. URL: https://postmark.ukrposhta.ua/en/how-to-evaluate-the-condition-of-a-postage-stamp?utm_source=chatgpt.com

Lange, R. T. Australia [online]. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Australia>

Lohner Pfeilflieger [online]. Their Flying Machines. [Accessed: 5 March 2026]. URL: <https://flyingmachines.ru/Site2/Crafts/Craft224304.htm>

Mail robbery in military conflicts between 1745-1945 [online]. The Military Postal History Society. [Accessed: 11 May 2026]. URL: https://militaryphs.org/presentations/mail_robbery/index.html

Melville, F. J., (2010). The Project Gutenberg eBook of the postage stamp in war, by Fred J. Melville. [online]. Project Gutenberg. [Accessed: 5 March 2026]. URL: <https://www.gutenberg.org/files/34007/34007-h/34007-h.htm>

Orphelins de Guerre: une variété exceptionnelle refait surface ... [online]. Behr. URL: <https://behr.fr/articles/orphelins-de-guerre-variete-exceptionnelle?lang=en>

Pauline, E. Peters, Fred Morton. The Birth of Botswana: A History of the Bechuanaland Protectorate from 1910 to 1966. African Economic History. 1989. No. 22(18):144.

Pfennig [online], (2010). Historischen Lexikons der Schweiz. URL: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/013673/2010-09-28/>

Philately definition and types [online]. 2-Clicks Stamps. [Accessed: 5 March 2026]. URL: <https://www.2-clicks-stamps.com/article/about-stamp-collecting.html>

Postage stamp grading and condition [онлайн], (без дати). *2-Clicks Stamps*. [Accessed: 11 May 2026]. URL: https://www.2-clicks-stamps.com/article/postage-stamp-grading-and-condition.html?utm_source=chatgpt.com

Radomska, V., Ponkalo, S. та Makar, M., (2025). Design of a Ukrainian patriotic stamp to identify the state in the context of globalisation. *Art and Design*. 8(2), 54-64 p.

Red Cross philately and the two world wars. Health and medicine in postal stamps. URL: <https://healthinstamps.com/red-cross-philately-and-the-two-world-wars/>

Seahorse High Values [online]. The Postal Museum. URL: <https://lnk.ua/Er4wwqPTW>

Stamp Grading [online]. Empire Philatelists. URL: <https://lnk.ua/Sn87cxSst>

Stamps with the theme Cancellations (specialized) [online]. Freestampcatalogue. [Accessed: 5 March 2026]. URL: <https://lnk.ua/7G5g1xR71>

Strachan, H., (2011). Britain and World War One, 1901-1918 [online]. BBC. [Accessed: 5 March 2026]. URL: <https://lnk.ua/H9eh2uBFB>

Viribus Unitis, Tegetthoff, Prinz Eugen, Szent István [online]. *Viribus Unitis*. [Accessed: 11 May 2026]. URL: <https://www.viribusunitis.ca/>

References

Bilian, P. (2014). 100 rokov vid pochatku Pershoi svitovoi: Yak anhlitsi turbuvatysia doleiu Belhii, a nimtsi shukaly shchastia v reiderstvi [100 Years Since the Beginning of the First World War: How the British Worried about Belgium and the Germans Sought Fortune in Raiding] [online]. *Espresso.tv*. Available at: <https://lnk.ua/4CfvCNPIZ> (Accessed: 05 March 2026). [in Ukrainian].

Varvartsev, M. (2013). Frants-Yosyf I Habsburh [Franz Joseph I Habsburg] [online]. Elektronna entsyklopediia istorii Ukrainy [Electronic Encyclopedia of the History of Ukraine]. Available at: <https://lnk.ua/OD0n8sa9j> [in Ukrainian].

Kalashnykova, O. L. (2006). Identyfikatsiia ta vartisna otsinka kulturnykh tsinnosti [Identification and Valuation of Cultural Values]. Kyiv: Vyshcha osvita. [in Ukrainian].

Kuzmenko, H., Zadniprianyi, H. (2022). Poshtovi marky yak oznaka derzhavnosti ta kulturno-istorychne nadbannia Ukrainy (na materialii krymskoi tematyky) [Postage Stamps as an Attribute of Statehood and Cultural-Historical Heritage of Ukraine (Based on Crimean Themes)]. *ART-platFORMA*, 5(1), pp. 143–189. [in Ukrainian].

Levitas, Y. Ya., Basiuk, V. M. (2007). Vse pro marky [Everything about Stamps]. Kyiv: Reklama. [in Ukrainian].

Marky ZUNR seriia [ZUNR Stamp Series] [online]. (n.d.). Marky Ukrainy [Stamps of Ukraine]. Available at: <https://poststampua.com/marky-zunr-seriya> [in Ukrainian].

Mironova, I. S. (2012). Poshtovi ta poshtovo-telehrafni ustanovy Pivdnia Ukrainy: dorevoliutsiina istoriohrafiiia problemy [Postal and Postal-Telegraph Institutions of Southern Ukraine: Pre-Revolutionary Historiography of the Problem]. Mykolaiv: Vydavnytstvo ChDU imeni Petra Mohyly. [in Ukrainian].

Ohui, O. (2007). Karl I, Karl I Frants-Yosyf Habsburh [Charles I, Charles I Franz Joseph Habsburg] [online]. Elektronna entsyklopediia istorii Ukrainy [Electronic Encyclopedia of the History of Ukraine]. Available at: <https://lnk.ua/POiQ0LNv5> [in Ukrainian].

Boberii, O., Hamaliia, K. (2025). Khudozhno-stylistychni osoblyvosti pershykh ukrainskykh poshtovykh marok periodu UNR [Artistic and Stylistic Features of the First Ukrainian Postage Stamps of the Ukrainian People's Republic Period]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 3(86), pp. 55–60. [in Ukrainian].

Potylchak, O. (2018). Filatelistychni materialy yak istorychne dzhерelo: informatsiynyi potentsial, klasyfikatsiyni oznaky ta kryterii systematyzatsii [Philatelic Materials as a Historical Source: Information Potential, Classification Features and Criteria of Systematisation]. In: Istorychni dzhерela v ukrainskomu informatsiinomu y osvithomu prostori: veryfikatsiia ta interpretatsiia [Historical Sources in Ukrainian Informational and Educational Space: Verification and Interpretation]. Vinnytsia: TVORY, pp. 79–101. [in Ukrainian].

Pylypchuk, R. (2012). Karl I [Charles I] [online]. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of Modern Ukraine]. Available at: <https://esu.com.ua/article-9836> [in Ukrainian].

Frants-Yosyf I Habsburh [Franz Joseph I Habsburg] [online]. (n.d.). Elektronna biblioteka Instytutu istorii Ukrainy [Electronic Library of the Institute of History of Ukraine]. Available at: <https://lnk.ua/GOGKUz4uS> (Accessed: 05 March 2026). [in Ukrainian].

Sholohon, L. I. (2022). Filateliia yak spetsialna istorychna dystsyplyna (na prykladi vykorystannia filatelistychnykh dzhерel v osvithomu protsesi) [Philately as a Special Historical Discipline (Using Philatelic Sources in the Educational Process)]. In: Istoryko-kraieznavcha diialnist u zakladakh osvity: problemy i perspektyvy. Ivano-Frankivsk: Symfoniia forte, pp. 112–116. [in Ukrainian].

Shpakovych, N. (2023). 105 richnytsia vypusku pershykh poshtovykh marok ukrainskoi derzhavy [105th Anniversary of the Issue of the First Postage Stamps of the Ukrainian State] [online]. Available at: <https://ostrohcastle.com.ua/105-richnytsya-vypusku-pershyh-poshtovyh-marok-ukrayinskoyi-derzhavy/> [in Ukrainian].

Datsiuk O. POSTAGE STAMPS OF THE FIRST WORLD WAR PERIOD: HISTORICAL REPRESENTATION, TYPOLOGY AND METHODOLOGY OF EXPERT EVALUATION

Abstract

This study is devoted to a comprehensive analysis of postage stamp issues produced by the states participating in the First World War between 1914 and 1918. The paper examines definitive and commemorative issues of the leading countries (Great Britain, France, Germany, and Austria-Hungary); occupation issues and overprints that marked changes in borders and spheres of influence; charitable (semi-postal) stamps created to support the army, orphans, and the wounded; as well as Ukrainian state issues illustrating the stages of the struggle for sovereignty.

*Special attention is devoted to the **methodology** of evaluating philatelic objects. Determining the value of a postage stamp is a process based on the use of leading international catalogues (Scott, Michel, Stanley Gibbons, Yvert et Tellier), auction results,*

and a careful analysis of the physical condition of a particular specimen. In the modern world, stamps from the First World War period are not only objects of collecting but also witnesses of the “Great War,” capturing the images of monarchs, the technological progress of weaponry, and the tragedy of human destinies.

Scientific novelty of this study lies in the comprehensive interpretation of the postage stamp as a historical source for the study of the military history of the First World War. In addition, a typology of “war philately” is proposed, presenting a clear classification of specific wartime issues that have not previously been combined within a single study – propaganda issues, charitable issues, and overprints. A comprehensive methodology for the expert evaluation of stamps has developed, and based not only on philatelic characteristics but also on an index of socio-cultural impact.

Stamps from the period of the First World War appear not only as signs of postal payment but also as a complex historical and cultural source. The problem of researching and evaluating philatelic materials lies in the contradiction between the utilitarian function of a stamp and its role as an instrument of ideological expansion, charity, and the recording of changing state borders.

Of particular importance is the issue of determining the value of such a stamp when its nominal value was established more than a hundred years ago, and its condition cannot be defined as ideal due to its considerable age. In addition, it should be taken into account that the value of a postage stamp can be significantly influenced by special cancellation postmarks.

Conclusions. During the period of the First World War, stamps of the leading states served not only as a means of postal payment but also as instruments of propaganda, charitable support for the needs of the army, and manifestations of national identity. An analysis of the market in 2026 indicates that the historical value and rarity of stamps from that time (for example, the French “Seahorses” or the “Sower” series) outweigh their nominal value, although overall demand for this theme has somewhat declined.

At the same time, in Ukraine there has been a growing interest in contemporary military-themed issues, which due to their high relevance and emotional significance, demonstrate rapid capitalization compared to classical philately.

Keywords: philately, First World War, overprint, surcharge.

Daciuk O. ZNACZKI POCZTOWE Z OKRESU I WOJNY ŚWIATOWEJ: REPREZENTACJA HISTORYCZNA, TYPOLOGIA I METODOLOGIA OCENY EKSPERCKIEJ

Streszczenie

Niniejsze opracowanie poświęcone jest kompleksowej analizie emisji znaczków pocztowych wydanych przez państwa uczestniczące w I wojnie światowej w latach 1914–1918. W pracy omówiono emisje definitywne i okolicznościowe wiodących państw (Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec i Austro-Węgier); emisje okupacyjne oraz nadruki odzwierciedlające zmiany granic i stref wpływów; znaczki dobroczynne (półpocztowe) tworzone w celu wsparcia armii, sierot i rannych; a także emisje państwowe Ukrainy, ilustrujące etapy walki o suwerenność.

Szczególną uwagę poświęcono **metodologii** oceny obiektów filatelistycznych. Określenie wartości znaczka pocztowego jest procesem opartym na wykorzystaniu wiodących międzynarodowych katalogów (Scott, Michel, Stanley Gibbons, Yvert et Tellier),

wyników aukcji oraz starannej analizie stanu zachowania konkretnego egzemplarza. We współczesnym świecie znaczki z okresu I wojny światowej są nie tylko przedmiotem kolekcjonerstwa, lecz także świadectwem „Wielkiej Wojny”, utrwalającym wizerunki monarchów, postęp technologiczny w dziedzinie uzbrojenia oraz tragedię ludzkich losów.

Nowość naukowa niniejszego badania polega na kompleksowej interpretacji znaczków pocztowego jako źródła historycznego do badań nad historią wojskowości okresu I wojny światowej. Ponadto zaproponowano typologię „filatelistyki wojennej”, przedstawiającą przejrzystą klasyfikację specyficznych emisji czasu wojny, które dotąd nie były ujmowane w ramach jednego opracowania – emisji propagandowych, dobroczynnych oraz nadruków. Opracowano także kompleksową metodologię eksperckiej oceny znaczków, opartą nie tylko na cechach filatelistycznych, lecz również na wskaźniku oddziaływania społeczno-kulturowego.

Znaczki z okresu I wojny światowej jawią się nie tylko jako znaki opłaty pocztowej, lecz również jako złożone źródło historyczno-kulturowe. Problem badania i oceny materiałów filatelistycznych polega na sprzeczności pomiędzy użytkową funkcją znaczka a jego rolą jako narzędzia ekspansji ideologicznej, działalności dobroczynnej oraz utrwalania zmieniających się granic państwowych.

Szczególnego znaczenia nabiera kwestia określenia wartości takiego znaczka, jeśli jego wartość nominalna została ustalona ponad sto lat temu, a stan zachowania nie może być uznany za idealny ze względu na znaczny wiek. Należy ponadto uwzględnić, że na wartość znaczka pocztowego mogą znacząco wpływać szczególnie stemple kasujące.

Wnioski. W okresie I wojny światowej znaczki pocztowe wiodących państw służyły nie tylko jako środek opłaty pocztowej, lecz również jako narzędzie propagandy, forma wsparcia dobroczynnego na potrzeby armii oraz manifestacja tożsamości narodowej. Analiza rynku za rok 2026 wskazuje, że wartość historyczna oraz rzadkość znaczków z tego okresu (na przykład francuskiej serii „Seahorses” czy „Siewca”) przeważają nad ich wartością nominalną, chociaż ogólny popyt na tę tematykę nieco się zmniejszył.

Jednocześnie w Ukrainie obserwuje się wzrost zainteresowania współczesnymi emisjami o tematyce militarnej, które ze względu na wysoką aktualność oraz znaczenie emocjonalne wykazują szybki wzrost kapitalizacji w porównaniu z klasyczną filatelistyką.

Słowa kluczowe: filatelistyka, I wojna światowa, nadruk, dopłata.

Статтю надіслано до редколегії 21.03.2026 р.
Статтю рекомендовано до друку 14.05.2026 р.